

Paremmen sanoen

»Koulukunnan maalauksia lienee *kokonaisuutena* pidettävä Suomen kalkki-maalauksen *huippuna*.» Tällainen merkitystehtävältään erilaisten essiivien sijoittaminen samaan lauseeseen lähekkäin ei tietenkään ole tyyllisesti suositeltavaa. Edellinen essiivi olisikin ollut helppo välttää korvaamalla se ilmauksella *kokonaisuudessaan*. — »Toimiston pitää olla *avoinna määrätunteina*.» Essiivi *avoinna* tuntuu syystä tai toisesta (siksikö, että se puhekielessä harvinaisena on saanut hiukan hienommuuden sädekehää?) esim. liikkeiden ja virastojen ovikilvissä miltei syjäyttäneen asun *auki*. Koulukieliopitkaan eivät kai ole kiinnittäneet huomiota siihen tosiasiaan, että monet sellaiset latiiivimuotoiset eli siis tulosjaiset adverbit kuin *auki*, *kiinni*, *irti*, *poikki*, *halki* ovat nykysuomessa merkitykseltään myös olosijaisia eli lokatiivisia: sanotaan yhtä hyvin esim. *nappi lähti irti* kuin *nappi on irti*, yhtä hyvin *ovi meni kiinni* kuin *ovi pysyy kiinni*. Edellä siteerattu tiedonanto kuuluisi sekin sujuvammalta, jos siinä ei olisi peräkkäin kahta ei-rinnasteista essiiviä, vaan sanotaisiin: Toimiston pitää olla *auki määrätunteina*. (Ja muulloinkin kolmen kirjaimen säästöllä voi olla etunsa ovikilvessä: AUKI 9—12.)

Vastaavanlaisia pikku tyyllittömyyksiä esiintyy silloin tällöin muitakin muotokategorioita sijoiteltaessa. »He erehtyivät pitämään näitä lapsia *älyllisesti heikosti* kehittyneinä.» Sujuvammin: . . . *älyltään heikosti* kehittyneinä. — »*Ilmeisesti* hän on tarkasti tutkinut seudun topografiaa.» Luontevammin: *Ilmeisesti* hän on tarkoin tutkinut jne. — »Kansakunta sai ratkaistavakseen yhä *runsaammin käsin* kosketeltavia, reaaleja ongelmia.» Pelkkä instruktiivadverbiaalien paikan vaihto tekisi lauseesta ensi silmäykselläkin selvemmän: K. sai yhä *runsaammin* ratkaistavakseen *käsin* kosketeltavia, r. o. Ehkä vielä suositeltavam-

paa olisi ollut korvata instruktiivi *runsaasti* esim. adverbilla *enemmälti*. — »Perustuu varmaan omaan kokemukseen se kuvaus, jonka Vergilius antaa Aeneaan mereltä käsin *saamasta ensivaikutelmasta Latiumista*.» Tuo rinnastamattomien elatiivien vierekkäisyys olisi voitu välttää rakentamalla virkkeestä esim. seuraavanlainen: Perustuu v. o. k. Vergiliuksen antama kuvaus siitä, millaisen ensivaikutelman Latiumista Aeneas sai mereltä käsin.

Usein huomaa, että suomentaja on horjahtanut liian orjallisesti noudattamaan vieraan kielen esikuvaa. Esim.: »Kangastuksien alue, Hortobágy'in pusta vastustamattomine viehätyksineen — Balaton, Unkarin meri, lempeine laineineen, erinomaisine rantakylpylöineen, lukuisine urheilumahdollisuuksiineen, metsästyksineen ja mitä moninaisimpine huvittelutilaisuuksineen.» Suomalainenhan ei vapaaehtoisesti näin sano! Näppärä kääntäjä olisi mieluummin jättänyt pois kaikki nuo paperinmakuiset komitatiivit ja muotoillut tekstin vaikkapa tähän tapaan: H:n pusta, jonka viehätyks on vastustamaton — Balaton, Unkarin meri, sen lempeät laineet, erinomaiset rantakylpylät, lukuisat urheilu- ja metsästysmahdollisuudet sekä monenmoiset huvittelutilaisuudet. — Samanlaista orjankäännöstä: »Italian pikkukaupungit muistuttavat toisiaan yhtäläisine ahtaine ja sokkeloisine kujineen ja katuineen, ränsistyneine rakennuksineen ja monine baareineen ja trattorioineen.» Eihän kaikki sanonta ole hyvää, mikä on kielipillisesti virheetöntä! Virkkeen olisi voinut muovata esim. tällaiseksi: . . . muistuttavat toisiaan — samanlaiset ahtaat ja sokkeloiset kujat ja kadut, ränsistyneet rakennukset, monet baarit ja trattoriat. — Juuri komitatiivin liikakäyttö näkyy olevan kokemattoman suomentajan kompastuskivi. Vielä kolmas tyyppillinen näyte lauseesta, jonka kaikki komitatiivit

olisi sopinut vaihtaa kaksoispisteen jälkeisiin nominatiiveihin tai partitiiveihin: »Se on yhä aito arabialainen kaupunki: kapeine katuineen ja kujineen, täpötäysine, vilkkaine basaareineen, muutamine harvoine eurooppalaisineen, vanhoine ruu-tuikkunaisine kauppoineen.»

*

Kolme turhaa yksikön 3. persoonan pronominin genetiiviä on jäänyt seuraavaan virkkeeseen muistuttamaan siitä, että kysymyksessä on käännös: »Mieheni makasi [kuolleen] leposohvalla, hänen silmänsä olivat kiinni ja hänen kätensä lepäsivät rentoina hänen vierellään.» Verrattakoon: Mieheni makasi leposohvalla, silmät kiinni ja kädet rentoina sivuilla.

*

». . . kaikki [edellä nimetyt Nalle Puh-tarinan tapahtumapaikat] olivat tunnettavissa olevia paikkoja M:n huvilan ympäristössä.» Kääntäjä on kyllä huomannut sanakirjasta, että englannin *recognizable* on suomeksi 'tunnettavissa oleva', mutta ei ole huomannut sitä tyyliseikkaa, että suomennosvastineen kömpelö »oleva» voidaan ja täytyykin jättää pois, jos syntaksia vähän suomalaistaa, esim. näin: *kaikki paikat olivat tunnettavissa M:n huvilan ympäristössä.*

*

Painettua sanaamme rasittavat yhä kiusallisen yleisesti epäsuomalaiset adverbiaalattribuutit, siis sellaiset substantiivin välittömät määritteet, jotka ovat adverbiaalirakenteisia (instruktiiveja, komitatiiveja, paikallissijoja taikka substantiivin ja siihen liitetyn post- tai preposition muodostamia). Suomeksi käy kyllä erinomaisesti sanominen esim. »Turun tyttöjuttu suljetuin ovin RO:ssa» (otsikko helsinkiläislehden uutisessa 21. 11. 57), mutta siinä ei sanaliittoa »suljetuin ovin» käsitetä edellä kulkevan *tyttöjuttu*-substantiivin määritteeksi (jolloin tuo instruktiivirakenne olisi sen attributti ja merkitsisi jotakin sellaista kuin

'suljettuvovinen'), vaan suomalaisen lukijan kielitaju tulkitsee sen (kuten lehtimies tietysti on tarkoittanutkin) kuuluvaksi otsikosta pois jätettyyn predikaatti-verbisiin »käsiteltiin»; näin ollen tuo »suljetuin ovin» on predikaatin adverbiaali ja lauseopillisesti aivan moitteeton instruktiivirakenne. — »*Auto omin käsin*» (radio-ohjelman otsikko 19. 2. 58) on niin ikään aitoa suomea: instruktiivivilmaus »omin käsin» ymmärretään jonkin pois jätetyn verbimuodon, esim. »tehden» tai »tehtynä», adverbiaaliksi. Mutta tällaisista kielemme luonteen mukaisista käytännöistä ei ole lupa päätellä, että kävisi sanominen myös esim.: »Hänelle myönnettiin Valkoisen Ruusun I luokan *mitali kultaristein*», sillä instruktiivi »kultaristein» ei tietysti tässä olekaan tarkoitettu liittyväksi verbiin »myönnettiin», vaan *attribuutina* viereiseen substantiiviin »mitali». Verrattakoon tuota epäsuomalaista ilmausta esim. normaalikielen mukaiseen lauseeseen »Hänelle myönnettiin ylimääräinen loma *ilomielin*», jossa ei tietenkään ole kysymys 'ilomielisestä lomasta' vaan 'ilomielin myöntämisestä'. Tuo ritarimerkkiuutinen olisi voitu muotoilla esim. näin: . . . myönnettiin . . . *mitali kultaristillisenä*. Tällöin viimeinen sana olisi lauseopillisesti ns. predikaatiivadverbiaali, joka tässä tapauksessa kuuluisi määritteenä yhteisesti predikaattiin »myönnettiin» ja objektiin »mitali».

Edelleen näytteitä saman tyyppin muukalaisvoittoisuuksista.

»Ei näy enää nälkäännäntyviä *lapsia muodottomiksi turvonnein vatsoin*» (pääkaupungin lehdestä 12. 6. 65). Suomenmukaisesti olisi voitu sanoa esim.: . . . *lapsia vatsa muodottomaksi turvonneena*. Tällöin olisi käytetty hyväksi kielemme näppärää nominativus absolutusta. — »Mustat miehet valkoisine takkeineen palvelivat nokkelina» (afrikkalaisessa ravintolassa). Virheettömästi ja sujuvasti: Mustat *valkotakkiset miehet* p. n. — »Mikä estää häntä [kuningatar Elisabetia] kokeilemasta esim. Chanel-tyyppisellä *laukulla*

kullanvärisine ketjuineen?» (englannista suomennetussa muotipakinassa 11.6.65). Tarkoitus on ollut ilmaista ajatus: Mikä estää . . . kokeilemasta . . . *laukulla, jossa on* (tai: *olisi*) *kullanväriset ketjut?* — »Mies kulki [kallion kyljessä olevaa] ka-peata kynnystä myöten ilman ainoata-kaan riipaisua kallion puolelta». Tarkoitus on ollut sanoa: kulki . . . kynnystä myö-ten *kalliota hipaisemattakaan*. Kielikor-vaamme loukkaa tuossa suomennoslau-seessa se seikka, että postpositiorakenne »kallion puolelta» on pantu »riipaisua»-substantiivin attribuutiksi; logiikankin kannalta ajatuksenilmaus tietysti on hie-man heiveröinen. — »*Vedenotossa katti-loita varten* laivan insinöörin tulee va-kuuttautua siitä, että vesi sopii tarkoi-tukseensa.» Paremmiin: *Otettaessa vettä kattiloita varten . . .* — [Ellen olisi ollut palovammaisten sairaanhoitajana] »en olisi nähnyt *lapsia ilman nenää, miehiä il-man kasvoja*». Suomalainen käsittää post-positiorakenteet »ilman nenää» ja »il-man kasvoja» kuuluviksi predikaattiin »en olisi nähnyt». Suomeksi sanottaisiin-kin: . . . *nenättömiä lapsia, kasvottomia miehiä.* — »Valtioneuvosto päätti 12. 2. 1920, että Suomen vaakunan kilpää on lipussa käytettävä *ilman kruunua yläreu-nassa.*» (V. 1958 ilmestyneestä arvok-kaasta tietoteoksesta.) Paremmiin: . . . *ilman yläreunan kruunua.* — »Siellä [uima-rannalla] ei ole siveyspoliisia, joka kiel-täisi sinua kulkemasta *ilman rihmaakaan ylläsi.*» (Helsinkiläisestä lehdestä 23. 9. 1961.) Paikallissija-attribuutti »ylläsi» kangertaa kielikorvassamme. Suomalai-sittain ajatteleva olisi ilmaissut asian esim. . . . kulkemasta *vailla verhon rih-maakaan* (tai kenties kansanomaista sanontaa lainaten: *vailla riporihman kiertä-mäistä*).

*

»Jack oli *kelpo*, 19-vuotias, hyväsydä-minen ja avulias *poika.*» Tämän lauseen englannistakääntäjä ei ole tullut huo-manneeksi, että taipumattomia adjektiiv-vejamme (*aika, ensi, eri, pikku, viime*) ei voida tuolla tapaa erottua pääsanastaan, vaan ne on pakko sijoittaa aivan sen

eteen. Ne käyttäytyvät siis yhdyssanan määriteosan tavoin, vaikka ne onkin totuttu painotussyistä kirjoittamaan pääsanastaan erilleen. Suomentajan olisi tullut, vaikkapa alkutekstistä poiketen, kirjoittaa: Jack oli 19-vuotias . . . *kelpo poika.*

*

»Siten hän teroitti *omaa* ja toisten *arvostelukykyä.*» (Saksasta käännettyä tekstiä.) Jos vaihtaisimme objektien paik-kaa, niin että »toisten arvostelukyky» tulisi ensimmäiseksi, niin lause kuuluisi: Siten hän teroitti toisten arvostelukykyä ja *omaansa*. Huomaamme, että tällöin *oma-*nominiin on välttämättä lisättävä possessiivisuffiksi. Mutta samaa suffik-sillista *oma-*sanana muotoa voidaan kyllä käyttää sen ollessa ensimmäisenäkin kah-desta rinnasteisesta lauseenjäsenestä. Ny-kysuomen sanakirjassa on sellaisesta käy-tännöstä seuraavat esimerkit: . . . *omas-tasi* ja lasten puolesta; »Välillä minun täytyy ihailta *sekä omaani että teidän hillit-semiskykyä*» (Maila Talvion tekstiä; nyky-kielessä tosin sanottaisiin: . . . teidän hil-litsemiskykyänne). Näihin tapauksiin saa-tetaan ilmeisesti rinnastaa myös yllä si-teerattu käännöslause ja korjata se asuun: Siten hän teroitti sekä *omaansa* että toisten arvostelukykyä. Allekirjoit-taneen kielikorva pitäisikin näin kor-jattua sanontaa parempana. Samoin muuttaisin NS:n lainaaman lakikirjan ilmauksen »kukin *omasta* ja toistensa puolesta» mieluummin muotoon: kukin *omastaan* ja toistensa puolesta. Edelleen: »Opettajan tehtävä on vastustaa ennen kaikkea *omia*, mutta myös oppilaiden . . . jähmettyneitä sovinnaiskäsitäyksiä.» (Äi-dinkielenopettajain ammattijulkaisusta.) Mieluummin: ennen kaikkea *omiaan* jne. — On kuitenkin todettava, että tä-mäntapaista omistusliitteiden lauseopil-lista käyttöä on vielä syytä perusteelli-semmin selvittää, ennen kuin siitä on tar-koituksenmukaista antaa sitovia ohjeita. Toivottavasti Suomen Akatemian kieli-toimiston arkistoon aikanaan kertyy tä-täkin seikkaa valaisevaa aineistoa.